

*Raad voor Strafrechtstoepassing
en Jeugdbescherming*

Jaarverslag 2016

"In samenhang verder"

*Raad voor Strafrechtstoepassing
en Jeugdbescherming*

VOORWOORD

In samenhang verder.

Een leidend motto voor de RSJ. En zeker in 2016. Intern zowel als extern.

De Raad heeft in de afgelopen jaren over een veelheid van onderwerpen advies uitgebracht aan de bewindspersonen van Veiligheid en Justitie en van VWS.

In 2016 heeft de Raad de handschoen opgepakt om een brede visie uit te werken op de strafrechtelijke sanctietoepassing in de context van de actuele politiek-maatschappelijke ontwikkelingen.

In deze visie benadrukt de Raad het versterken van samenhang. Samenhang tussen de verschillende sanctiestelsels. Samenhang tussen de stelsels van justitie en zorg. Samenhang in de lokale aansturing. Samenhang tussen klassieke dadergerichte strafrechtdoelen en de op herstel gerichte doelen, waarbij ook de slachtoffers en de samenleving in het vizier zijn.

De Raad is in 2016 begonnen deze visie en de consequenties daarvan voor de uitvoering te bespreken met de Tweede Kamer, lokale overheden, de rechterlijke macht, de reclassering, DJI en andere betrokkenen. En de Raad zal daar in de komende jaren mee door gaan.

In samenhang verder geldt zeker ook voor de Raad zelf, die halverwege 2015 geconfronteerd werd met een nieuwe Instellingswet, die de basis vormde voor een grondige herstructurering in 2016. De oude secties (gevangeniswezen, jeugd, tbs/forensische zorg) werden opgeheven. Daarvoor in de plaats kwamen twee afdelingen: de Afdeling rechtspraak en de Afdeling advisering. In de nieuwe wet is een striktere scheiding aangebracht tussen de rechtsprekende en de adviserende taken van de RSJ en is het voor raadsleden niet langer mogelijk om zowel te participeren in beroepscommissies als in adviescommissies. Wel is er voor een tiental leden in 2016 nog gebruik gemaakt van de overgangsregeling met de mogelijkheid van tijdelijke benoemingen in beide afdelingen.

Deze transitieperiode achtte het bestuur van de Raad het juiste moment voor een herijking van de missie, visie en identiteit van de RSJ. Uitvoerige discussies en gesprekken leidden uiteindelijk tot een nieuw missiedocument, dat eind 2016 door het bestuur werd vastgesteld.

De hoofdtaken van de Raad zijn nu weliswaar organisatorisch gescheiden, ze gaan wel "in samenhang verder". In één Raad. In één organisatie. De nieuwe situatie, de nieuwe organisatie vraagt

om nieuwe initiatieven om aan die samenhang vorm te geven. Zo is de Raad bijvoorbeeld gestart met kenniskringen, waarin onderlinge uitwisseling van kennis en expertise tussen leden van beide afdelingen en medewerkers van het ambtelijk secretariaat centraal staat.

Het jaarverslag 2016 is kort gehouden. Wel treft u een selectie aan van noemenswaardige uitspraken van de beroepscommissie, alsmede een korte uiteenzetting over een thema dat in 2016 in de RSJ-rechtspraak veelvuldig opdook: zaken die betrekking hadden op de mogelijkheid tot het toepassen van gedwongen geneeskundige behandeling.

Verder worden drie adviezen uitgelicht die in 2016 publicitair de nodige aandacht kregen.

Het jaarverslag wordt voor het eerst niet meer als fysiek, maar alleen als digitaal document verspreid. In het digitale jaarverslag bestaat de mogelijkheid om door te klikken naar achterliggende documenten.

Wat zeker niet onvermeld mag blijven is dat de Raad in 2016 weer een geslaagd en goed bezocht congres organiseerde, ditmaal met het thema "Aansluiting gemist" en de ondertitel "Een succesvolle terugkeer van personen in de samenleving vraagt om systemen die naadloos op elkaar aansluiten". Ook hier derhalve weer: in samenhang verder.

Wij bedanken alle raadsleden en secretariaatsmedewerkers voor hun inzet en betrokkenheid bij het belangrijke werk van de Raad en voor hun flexibiliteit bij de organisatieveranderingen die het afgelopen jaar zijn doorgevoerd. Ook in de komende jaren zal er nog veel wendbaarheid gevraagd worden met de implementatie van een nieuw digitaal systeem voor zaakgericht werken en een formele reorganisatie van het ambtelijk secretariaat.

Wij bedanken tevens allen buiten de Raad met wie wij het afgelopen jaar hebben mogen samenwerken en met wie wij die samenwerking in de komende jaren op constructieve wijze hopen voort te zetten.

In samenhang verder.

Leo de Wit, algemeen voorzitter

Pim Molenaar, algemeen secretaris / directeur

ADVIES

"Tegenspraak maakt relaties, teams en een samenleving sterker. Tegenspraak zie ik als een belangrijk onderdeel van het werk van de Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming. Door de overheid te 'bevragen', te adviseren en recht te spreken, verbetert de zorg voor de justitiabele en dragen we als RSJ bij aan het systeem van de 'checks en balances' met betrekking tot de justitiabelen.

Ik ben me bewust van de kwetsbaarheid van mensen in detentie. Ik hoop vanuit mijn jarenlange ervaring als psychiater een bijdrage te kunnen leveren aan de verbetering van de zorg voor de justitiabelen".

Flory Brugman, psychiater

"Wat mij betreft is de RSJ sinds jaar en dag een instituut waar bijzondere autoriteit vanuit gaat. Dat moet naar mijn idee worden gekoesterd. Tegelijkertijd moet het belang van de RSJ voortdurend onderstreept blijven worden door middel gezaghebbende adviezen en beslissingen goed geïnformeerd door praktijk, wetenschap en recht. Daar wil ik graag een steentje aan bijdragen."

Ton Liefwaard, hoogleraar Kinderrechten

Inleiding

De Afdeling advisering van de Raad adviseert de bewindspersonen van Veiligheid en Justitie en van Volksgezondheid, Welzijn en Sport gevraagd en ongevraagd over beleid en regels op het terrein van strafrechtstoepassing en jeugdbescherming. Adviezen dragen bij aan het politiek-maatschappelijk debat op genoemde terreinen. Daarbij zien de adviezen bijvoorbeeld op de verbetering van de uitvoeringspraktijk of geven zij meer strategische richting aan de beleidsontwikkeling op landelijk niveau.

In 2016 heeft de Afdeling advisering acht adviezen uitgebracht. Om een beeld te geven worden hieronder drie adviezen uitgelicht die een bijdrage hebben geleverd aan genoemd politiek-maatschappelijke debat.

Voor meer informatie over alle uitgebrachte adviezen in 2016 en in voorgaande jaren, klik hier.

Adviezen uitgelicht

Visie op strafrechtelijke sanctietoepassing: versterken van samenhang, betrokkenheid en vertrouwen

De strafrechtelijke sanctietoepassing is in de context van maatschappelijke ontwikkelingen voortdurend in beweging en staat op onderdelen onder druk. Dit is aanleiding geweest een visie te ontwikkelen op de strafrechtelijke sanctietoepassing.

Voor een slagvaardige en effectieve strafrechtelijke sanctietoepassing, met minder recidive en een beter maatschappelijk resultaat, is volgens de Afdeling advisering een transitie nodig. Aan de hand van vier thema's schetst zij de contouren en aandachtspunten die de samenhang van, de betrokkenheid bij en het vertrouwen in de strafrechtelijke sanctietoepassing kunnen versterken:

1. Samenwerking bij de uitvoering van sancties

Voor de aanpak van criminaliteit en andere maatschappelijke problematiek zijn verschillende sanctiestelsels (straf-, bestuurs- en civielrechtelijk) beschikbaar. Gemeenschappelijke regie is noodzakelijk om bedoelde of onbedoelde opeenstapeling van sancties te toetsen op proportionaliteit en effectiviteit. Gelet op de gezamenlijke maatschappelijke opgave vraagt de reikwijdte van de regiefunctie van het driehoeksoverleg (van burgemeester, officier van justitie en politie) verdere doordenking.

2. Balans in doelen van strafrechtelijke sanctietoepassing

De 'klassieke' strafdoelen in het strafrecht zijn vooral dadergericht. Andere partijen (slachtoffer, samenleving) lijken deels buiten spel te staan. Herstel als gelijkwaardige doelstelling van de sanctie-uitvoering kan hieraan tegemoetkomen.

3. Strafrechtelijke sancties met perspectief

Om effectief te kunnen opereren en maatwerk en continuïteit te kunnen leveren is regionaal een voldoende gedifferentieerd aanbod van sancties en voorzieningen nodig, met perspectief op het verminderen van recidive en detentieschade en het versterken van resocialisatie en herstel. Hier-

toe worden in de visie voorstellen geformuleerd om te komen tot minder (korte) vrijheidsbeneming, meer en volwaardiger vrijheidsbeperking, minder en zinvoller voorlopige hechtenis, meer voorwaardelijke modaliteiten, ruimte voor persoonlijk contact mede door inzet van technologie, betekenisvol toezicht en regionale en flexibele vrijheidsbenemende (intramurale) capaciteit.

4. Een toezichthoudende overheid

Samenwerking vraagt ruimte voor en vertrouwen in de professionals aan de basis. Een toezichthoudende overheid is verantwoordelijk voor het stelsel, de beleidsontwikkeling en de kaders. Binnen deze ruimte hebben professionals de verantwoordelijkheid om in samenwerking en afstemming invulling te geven aan een effectieve en vertrouwenwekkende strafrechtelijke sanctietoepassing.

Voor meer informatie over deze visie, klik hier.

Advies inzake voornemens tot wijziging van de tenuitvoerlegging van de levenslange gevangenisstraf

Nederlandse rechters hebben de levenslange gevangenisstraf verscheidene keren niet willen opleggen, omdat de uitvoering van deze straf in strijd is met de jurisprudentie van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM). Daarop heeft de staatssecretaris van Veiligheid en Justitie een beleidswijziging in de tenuitvoerlegging van de levenslange gevangenisstraf voorgesteld. Deze wijziging houdt in dat bij elke levenslanggestrafte na 25 jaar een toets wordt uitgevoerd. De toets geeft een beeld van de persoonlijkheidsontwikkeling van de levenslanggestrafte en bevat een risicoanalyse van toekomstig gewelddadig gedrag. Op basis daarvan adviseert een (te vormen) adviescollege of de gedetineerde in aanmerking komt voor activiteiten die op re-integratie in de maatschappij zijn gericht. Daarbij worden ook de belangen van nabestaanden van slachtoffers meegewogen.

In reactie op de door de staatssecretaris voorgestelde beleidswijziging heeft de Afdeling advisering een advies uitgebracht. De Afdeling advisering vindt het op zich te waarderen dat de wijze van de tenuitvoerlegging van de levenslange gevangenisstraf voor het eerst sinds enkele decennia nader wordt gezien tegen de achtergrond van ontwikkelingen in de jurisprudentie van het EHRM en de nationale jurisprudentie.

De Afdeling advisering heeft in haar advies moeten concluderen dat de tenuitvoerlegging van de levenslange gevangenisstraf in Nederland ook na implementatie van de voorgenomen beleidswijziging niet aan de eisen van het EHRM voldoet.

In het advies is de staatssecretaris aanbevolen de uitvoering van de levenslange gevangenisstraf in Nederland zo spoedig mogelijk in overeenstemming te brengen met de eisen die het EHRM daaraan stelt.

Voor meer informatie over dit advies, [klik hier](#).

Advies inzake interlandelijke adoptie

De minister van Veiligheid en Justitie heeft de Afdeling advisering gevraagd te adviseren over een aantal toekomstscenario's voor het interlandelijke adoptiestelsel.

In het advies staat de volgende fundamentele vraag voorop: 'Hoe kunnen kinderen van de doelgroep voor interlandelijke adoptie, zij die niet bij hun eigen gezin kunnen opgroeien, het beste beschermd worden?' De Afdeling advisering meent dat interlandelijke adoptie niet het beste middel is om deze kinderen te beschermen en doet een beroep op de Nederlandse overheid de focus te verleggen en deze kinderen te beschermen door het ondersteunen van de opbouw en uitbouw van het jeugdbeschermingssysteem in het land van herkomst. Verder adviseert de Afdeling advisering om de samenwerking met landen als China, de VS en EU-landen van herkomst, waarin grote specifieke knelpunten spelen, direct te beëindigen.

De Afdeling advisering roept de minister op de fundamentele discussie over adoptie met de Twee-

de Kamer te voeren en deze breder te trekken dan alleen de sturingsmodellen en de uitvoering.

Voor meer informatie over dit advies, [klik hier](#).

RECHTSPRAAK

"De RSJ ziet toe op een goede, fatsoenlijke en respectvolle omgang door de overheid met mensen in complexe en onvrije situaties. Dit is waarom ik jaren geleden lid ben geworden.

De leden van de Raad ervaar ik als zeer betrokken, elk vanuit hun eigen deskundigheid en met een verfrissende, autonome manier van denken. Het is inspirerend en waardevol om daar deel van uit te maken en een bijdrage te mogen leveren."

John Wouda, Klinisch psycholoog

"Op de vraag waarom ik heb gesolliciteerd bij de RSJ zou ik willen antwoorden: omdat het recht niet eindigt bij de gevangenispoort."

Marion Soffers, Senior rechter

INLEIDING

De Afdeling rechtspraak van de Raad voert de rechtsprekende taken in het kader van de tenuitvoerlegging van straffen en maatregelen uit die hem bij wet zijn opgedragen. De Afdeling rechtspraak toetst als onafhankelijke rechter de strafrechtstoepassing en de toepassing van de jeugdbeschermingsmaatregelen in individuele gevallen aan wet- en regelgeving. Concreet gaat het hierbij om beslissingen van een directeur van een inrichting, handelen van een inrichtingsarts en beslissingen van of namens de minister van Veiligheid en Justitie en van of namens de staatssecretaris van Veiligheid en Justitie ten aanzien van personen die een vrijheidsstraf of vrijheidsbenemende maatregel ondergaan of dienen te ondergaan (zelfmelders).

In dit hoofdstuk wordt eerst een algemeen thema uitgelicht dat in 2016 relatief veel aandacht heeft gekregen. Daarna worden enkele noemenswaardige uitspraken besproken die de beroepscommissie in 2016 heeft gedaan en worden enkele opmerkingen gemaakt over de zogenoemde masterclasses die de Raad in 2016 heeft gegeven. Tevens is een overzicht van de instroomcijfers en doorlooptijden van zaken bijgevoegd.

A-dwangbehandeling

Tot 1 juli 2013 bestond op grond van de penitentiaire wetgeving voor de directeur van een inrichting alleen de mogelijkheid tot het toepassen van een gedwongen geneeskundige handeling. Daartoe kan een directeur beslissen als de geneeskundige handeling noodzakelijk is ter afwending van een onmiddellijk dreigend gevaar voor de gezondheid of veiligheid van de justitiabele zelf of anderen. Sinds 1 juli 2013 bestaat op grond van de wet de mogelijkheid tot het toepassen van zogenoemde a-dwangbehandeling. De wetgever achtte het noodzakelijk dat ook in gevallen waarin geen sprake is van een onmiddellijk dreigend gevaar, maar van gevaar dat in causaal verband moet staan met een stoornis, dwangbehandeling kan worden toegepast. Het gevaar kan bijvoorbeeld bestaan uit suicidaliteit, maatschappelijke teloorgang of fysiek agressief gedrag naar medejustitiabelen of inrichtingspersoneel.

Een relatief steeds groter deel van de (forensische) populatie in inrichtingen kampt met psychiatrische problemen.

Een a-dwangbehandeling, die veelal bestaat uit toediening van medicatie, leidt over het algemeen tot vermindering van het gevaar en kan ertoe bijdragen dat een justitiabele ontvankelijk wordt voor ziektebesef en stabiliseert, hetgeen ten goede komt aan de voorbereiding op een terugkeer in de maatschappij.

In de penitentiaire wetgeving is geregeld dat een justitiabele tegen een (definitieve) beslissing tot a-dwangbehandeling rechtstreeks beroep kan instellen bij de RSJ. De beroepscommissie toetst die beslissingen aan de wet en de redelijkheid en billijkheid.

Ontwikkelingen a-dwangbehandeling op het gebied van het gevangeniswezen

Verstrekken behandelplan van de justitiabele

In een uitspraak uit 2016 heeft de beroepscommissie afstand genomen van het uitgangspunt dat zij inzage wenst in het door de directeur van een Penitentiair Psychiatrisch Centrum te verstrekken (uittreksel van het) behandelplan voor de beoordeling van een beslissing tot toepassing van

een a-dwangbehandeling. In de desbetreffende uitspraak stelt de directeur zich op het standpunt dat hij niet bevoegd is het behandelplan aan de beroepscommissie te verstrekken, omdat de gedetineerde daarvoor geen toestemming heeft gegeven. De beroepscommissie heeft in deze uitspraak geoordeeld dat – hoewel zij inzage in het behandelplan in beginsel noodzakelijk acht – zij zich in dit geval op grond van de overige stukken voldoende ingelicht acht om een oordeel te geven over de rechtmatigheid van de beslissing tot toepassing van a-dwangbehandeling.

Advies van de tweede onafhankelijke psychiater

Voordat een directeur beslist over het al dan niet toepassen van a-dwangbehandeling dient hij advies in te winnen bij de behandelend psychiater van de justitiabele en bij een onafhankelijke (niet bij de behandeling betrokken) psychiater. De directeur dient deze adviezen in een beroepsprocedure aan de beroepscommissie te verstrekken.

In 2016 heeft de beroepscommissie een aantal uitspraken gedaan, waarin een oordeel is gegeven over de onafhankelijkheid van de in die zaken betrokken onafhankelijke psychiater. In die zaken¹ trad de directeur Zorg en Behandeling van het Penitentiair Psychiatrisch Centrum (PPC) Vught, die in een hiërarchische verhouding staat tot de in de inrichting werkzame psychiaters, tevens op als onafhankelijke psychiater.

De beroepscommissie heeft in die uitspraken de aanbeveling gedaan de werkwijze en taakverdeling te wijzigen, ten einde elke schijn van vooringenomenheid te voorkomen. De directeur zou de aanvraag voor het advies van een onafhankelijke psychiater bijvoorbeeld kunnen doen bij een psychiater die niet werkzaam is binnen dezelfde inrichting als waar de gedetineerde verblijft.²

Ontwikkelingen a-dwangbehandeling op het gebied van tbs

Toepassing van a-dwangbehandeling door middel van electroconvulsietherapie (ECT)

In 2016 is voor het eerst een beroep tegen a-dwangbehandeling door middel van ECT behandeld.³ De beroepscommissie heeft in deze zaak geoordeeld dat de beslissing tot toepassing van ECT niet

¹ RSJ 29 juli 2016, 16/0355/GA en RSJ 26 augustus 2016 16/1114/GA

² Zie bijvoorbeeld RSJ 26 augustus 2016, 16/1114/GA en RSJ 23 september 2016, 16/1966/GA

³ RSJ 21 maart 2016, 16/0413/TA

onredelijk en onbillijk is, omdat dit in dit geval een ultimum remedium betreft.

Invulling van het wettelijke gevaarscriterium 'maatschappelijke teloorgang'

In 2016⁴ heeft de beroepscommissie het begrip 'maatschappelijke teloorgang' in een uitspraak nader ingevuld. De betreffende ter beschikking gestelde heeft een paranoïde vorm van schizofrenie. Vanuit zijn stoornis is hij achterdochtig. De achterdocht zorgt ervoor dat hij het behandelteam volledig negeert. Zonder inname van antipsychotica is er geen perspectief op behandeling, laat staan resocialisatie, waardoor de ter beschikking gestelde afstevent op een lang verblijf in de tbs (en mogelijk uiteindelijk longstay). De beroepscommissie heeft in deze zaak geoordeeld dat is voldaan aan het gevaarscriterium 'maatschappelijke teloorgang'.

In 2016 zijn geen beroepen betreffende a-dwangbehandeling op het jeugdterrein ontvangen.

⁴ RSJ 21 maart 2016, 15/4001/TA

Uitspraken uitgelicht

De genoemde uitspraken zijn op basis van hun zaaknummer te vinden in de [jurisprudentiedatabank](#).

Uitspraken gevangeniswezen

RSJ 28 april 2016, 16/529/GB

De gedetineerde is een levenslanggestrafte en hij verblijft sinds 2005 in de Extra Beveiligde Inrichting (EBI) te Vught. In februari 2016 is hij voor het eerst in beroep gekomen tegen een (herhaalde) beslissing van de selectiefunctionaris tot verlenging van zijn verblijf in de EBI voor de duur van zes maanden.

De beroepscommissie heeft het beroep gegrond verklaard en de selectiefunctionaris opgedragen een nieuwe beslissing te nemen. Zij heeft overwogen dat het in de EBI geldende regime als zeer restrictief en beperkend kan worden gekenschetst voor de gedetineerde die daar verblijft. Er is geen recente informatie beschikbaar gekomen over maatschappelijke- of vluchtrisico's. Bovendien zijn er ook andere detentiemogelijkheden waarbij door oplegging van maatregelen eventueel uitdragen van radicaal gedachtegoed door de gedetineerde aan banden kan worden gelegd.

De selectiefunctionaris heeft in navolging van de uitspraak van de beroepscommissie beslist klager te plaatsen in de Terroristenafdeling van de penitentiaire inrichting Vught.

RSJ 4 november 2016, 16/2857/GA

De directeur van de EBI heeft ten aanzien van een gedetineerde beslist tot het toepassen van een a-dwangbehandeling. De gedetineerde is voor de uitvoering van die beslissing op basis van een ordemaatregel vanuit de EBI in het PPC Vught in afzondering geplaatst. Na twee dagen is hij weer teruggeplaatst in de EBI.

De beroepscommissie heeft het beroep van de gedetineerde gericht tegen het toepassen van a-dwangmedicatie gegrond verklaard. Zij heeft overwogen dat de werkwijze van de directeur van de EBI in strijd is met de wet. De beslissing tot het toedienen van a-dwangmedicatie, alsmede de uitvoering daarvan, kan slechts plaatsvinden bij patiënten die op grond van een beslissing van de selectiefunctionaris verblijven in een PPC.

Uitspraken jeugd

RSJ 25 januari 2016, 15/3064/JZ

De jeugdige is van 27 maart 2015 tot 22 december 2015 afgezonderd, omdat het volgen van een regulier programma de jeugdige teveel stress zou opleveren. De jeugdige heeft aangegeven dat de afzondering voor hem uitzichtloos is, hij er nerveus van wordt en dat hij niet meer gewend is aan contacten met andere jeugdigen.

De beroepscommissie heeft het beroep van de gedetineerde gegrond verklaard. Zij heeft overwogen dat de Jeugdwet geen wettelijk kader biedt voor een structurele afzondering van een jeugdige.

RSJ 14 oktober 2016, 16/2661/JZ

De jeugdige heeft gedurende de Ramadan geen medicatie willen innemen voor zijn ADHD om het tijdens de Ramadan voorgeschreven vasten niet te onderbreken. De medicatie moet met voedsel worden ingenomen en is alleen werkzaam gedurende het dagdeel waarop deze wordt ingenomen. De beroepscommissie heeft het beroep van de jeugdige ongegrond verklaard. Zij heeft overwogen dat de verplichting om overdag medicatie in te nemen op zichzelf niet een ongeoorloofde beperking oplevert van het recht om godsdienst vrij te belijden.

RSJ 23 december 2016, 16/3612/JA, 16/3786/JA en 16/3787/JA

De jeugdige heeft na de tenuitvoerlegging van een ordemaatregel in de periode van 7 september tot en met 22 september 2016 geen contact gehad met groepsgenoten. Hij heeft alleen op de individuele trajectafdeling (ITA) moeten verblijven en alleen aan activiteiten moeten deelnemen. De beroepscommissie heeft het beroep van de gedetineerde gegrond verklaard. Zij heeft overwogen dat sprake is van strijd met het uitgangspunt van de wetgever bij artikel 22c, vierde lid, van de Bjj, dat een jeugdige op de ITA in een groep van tenminste twee personen dient te verblijven en gemeenschappelijk aan activiteiten kan deelnemen.

Uitspraken tbs

RSJ 2 februari 2016, 15/3333/TA

Het personeel van de inrichting heeft via de e-mail medische informatie over de ter beschikking gestelde verspreid aan sociotherapeuten.

De beroepscommissie heeft het beroep van de ter beschikking gestelde ongegrond verklaard. Zij heeft overwogen dat medische informatie, mits goed geborgd in een medisch informatiesysteem, gedeeld moet kunnen worden binnen een behandelteam. Het verspreiden van medische informatie binnen de inrichting via een e-mail aan personen die rechtstreeks betrokken zijn bij de behandeling levert geen directe schending van het beroepsgeheim op.

RSJ 13 april 2016, 15/3865/TA en 15/4013/TA

Het hoofd van de inrichting heeft een ter beschikking gestelde geweigerd lid te worden van de vereniging De Voorpost. De beroepscommissie heeft het beroep van de ter beschikking gestelde gegrond verklaard. Zij heeft overwogen dat het wettelijk kader geen mogelijkheid biedt een lidmaatschap van een niet verboden neonazistische vereniging te verbieden. Wel mocht in dit geval toezicht worden uitgeoefend op gevoerde telefoongesprekken en de inhoud van post, omdat de ter beschikking gestelde regelmatig enveloppen ter verzending heeft aangeboden met daarin bijlagen met ontoelaatbare inhoud (zoals plaatjes van hakenkruizen).

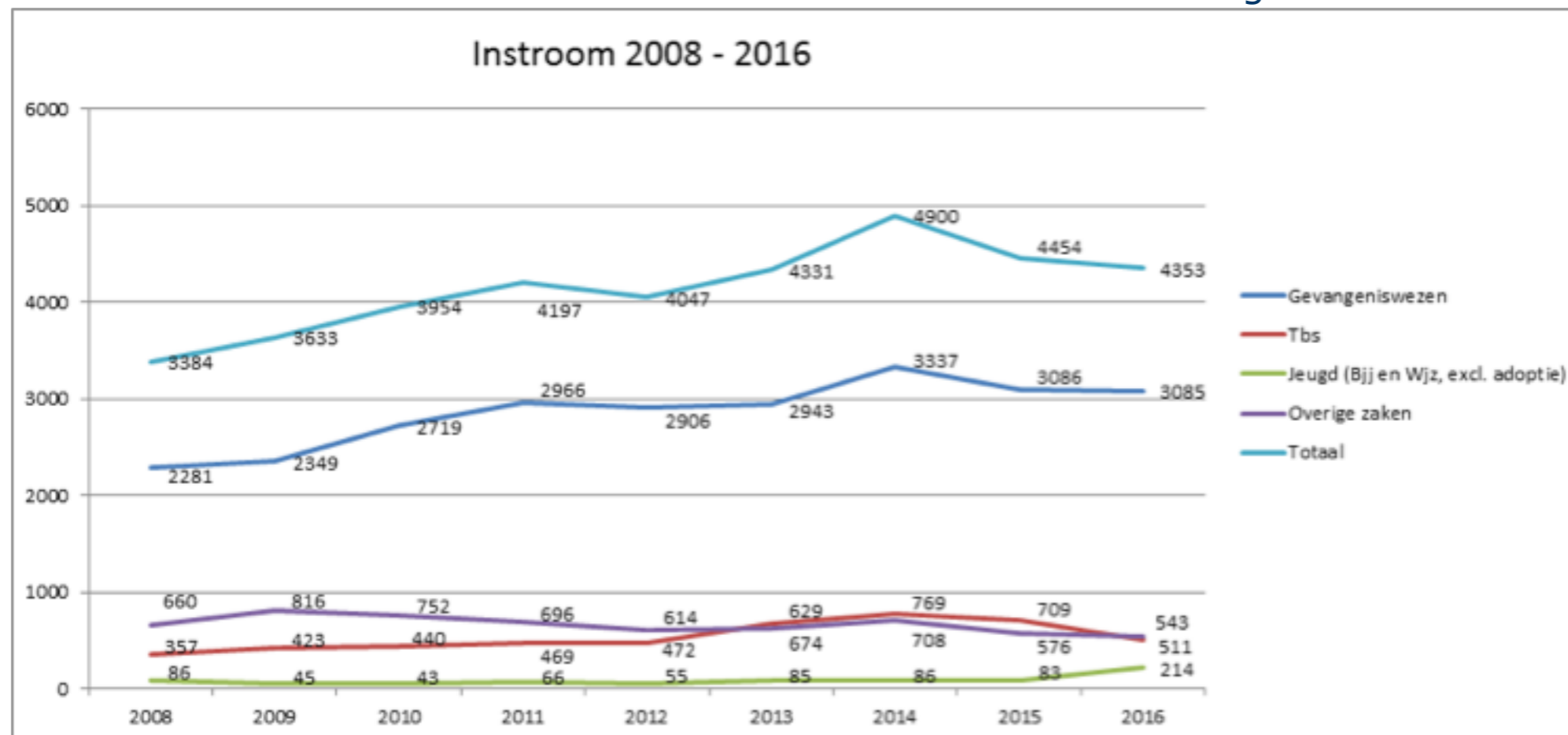
Masterclasses

Op verzoek van de staatssecretaris van Veiligheid en Justitie heeft de RSJ in 2013 en 2014 een ronde langs alle penitentiaire inrichtingen gemaakt en daar met directeuren, juridisch medewerkers, afdelingshoofden en leden van commissies van toezicht gesproken over veel voorkomende en gemakkelijk te vermijden klachten. Deze ronde is zo goed bevallen dat de RSJ en het Opleidingsinstituut DJI eind 2014 in gesprek zijn gegaan om één en ander een plaats te geven in het structurele opleidingsaanbod van DJI. De gesprekken zijn medio 2015 afgerond en hebben ertoe geleid dat de cursus 'Masterclass penitentiaal recht' thans deel uitmaakt van het aanbod van het Opleidingsinstituut van DJI. De masterclass wordt gegeven door voorzitters van beroepscommissies van de RSJ met ondersteuning van het secretariaat. In 2016 zijn op het terrein van het gevangeniswezen zeven masterclasses gegeven.

Instroom en doorlooptijden

Instroom

De afgelopen jaren fluctueert de instroom. Na een jarenlange stijging van het aantal zaken neemt het aantal zaken in 2012 voor het eerst af. Daarna is het aantal zaken weer toegenomen. In 2016 daalde het totaal aantal zaken licht. Daarmee bevindt de instroom zich op het niveau van 2013. In een overzicht ziet de instroom van zaken er vanaf 2008 als volgt uit:

Doorlooptijden beroepszaken

In de rechtspraakkamer zijn streefnormen vastgesteld voor de afdoening van beroepschriften, die, afhankelijk van de categorie, uiteenlopen van twee tot vijf maanden. In 2016 is 70% van alle beroepszaken binnen de door de rechtspraakkamer geformuleerde streefnormen afgedaan.

Doorlooptijden schorsingszaken

De gemiddelde doorlooptijd van de schorsingsverzoeken bedraagt in 2016 2,7 dagen.

Doorlooptijden overige zaken

Onder de 'overige zaken' worden alle brieven verstaan die bij het secretariaat van de RSJ binnenkomen waarin een individueel (juridisch) probleem wordt aangesneden, maar die niet als een beroepschrift of schorsingsverzoek in behandeling kunnen worden genomen. Er wordt onderscheiden naar vier typen 'overige zaken':

- a. doorzending beklagcommissie;
- b. doorzending selectiefunctionaris;
- c. doorzending hoofd medische dienst/medisch adviseur
- d. restcategorie.

Als streefnorm is afgesproken om de brieven in de eerste drie categorieën binnen twee weken naar de juiste instantie door te sturen. Bij de laatste categorie is het streven erop gericht de briefschrijver binnen vier weken te antwoorden. In 2016 is het eerste in 53% van de gevallen gelukt en het tweede in 73% van de gevallen.

Doorlooptijden beroepszaken

In de rechtspraakkamer zijn streefnormen vastgesteld voor de afdoening van beroepschriften die, afhankelijk van de categorie, uiteenlopen van twee tot vijf maanden.

Er kunnen verschillende redenen zijn waarom de streefnorm niet wordt gehaald. Soms spelen externe factoren een rol, soms kan ook de aard van de zaak vertraging met zich brengen. Wat de externe factoren betreft moet worden gedacht aan het departement, de beklagcommissie, de medisch adviseur en de selectiefunctionaris. Alvorens een beroepschrift inhoudelijk kan worden beoordeeld moet, afhankelijk van het type beroepschrift, eerst één of meer van voornoemde instanties informatie aanleveren. Dat duurt soms langer dan wenselijk.

Externe factoren van andere aard betreffen bijvoorbeeld verzoeken om aanhouding in geval van een zitting. Bij inwilliging van zo'n verzoek wordt het beroepschrift op de eerstvolgende daarvoor in aanmerking komende zitting behandeld. Dat is meestal ongeveer een maand later. Dat dit effect heeft voor de doorlooptijd spreekt voor zich.

Gerealiseerde doorlooptijden in 2016, afgezet tegen 2015, 2014, 2013 en 2012:

Terrein	streefnorm	2016	2015	2014	2013	2012
		% afgerond	% afgerond	% afgerond	% afgerond	% afgerond
Gevangeniswezen beklag-zitting	4 mnd	45	44	69	79	30
Gevangeniswezen beklag-schriftelijk	4 mnd	72	52	58*	58*	52*
Gevangeniswezen plaatsing/over-plaatsing	3 mnd	77	73	84	76	84
Gevangeniswezen verlof	2 mnd	89	92	89	87	89
Gevangeniswezen medisch	4 mnd	72	73	81	85	71
Tbs – zitting	5 mnd	83	59	58	85	55
Tbs – schriftelijk	4 mnd	64	60	83	96	57
Jeugd	4 mnd	76	74	76	84	47
Gewogen gemiddelde		70	59	71	73	57

*streefnorm van 3 maanden

Zittingen

Een belangrijk deel van de beroepen wordt ter zitting behandeld. Van het totaal aantal beroepen dat op het beklagterrein van het gevangeniswezen is afgedaan, is 42% van de zaken op zitting behandeld (in 2015 eveneens 42%); de resterende 58% is in een uitsluitend schriftelijke procedure afgedaan. Op een enkele uitzondering na zijn alle medische beroepen op het terrein van het gevangeniswezen ter zitting behandeld. Op het tbs-terrein is 62% van de zaken ter zitting behandeld (in 2015 eveneens 62%) en 38% in een uitsluitend schriftelijke procedure. Op het jeugdterrein is 69% van de zaken ter zitting behandeld (in 2015 72%) en 31% in een uitsluitend schriftelijke procedure.

In 2016 zijn in totaal 90 zittingen gehouden. In 2015 waren dat er 92 en in 2014 88. Uitgesplitst naar terrein ontstaat over de afgelopen drie jaar het volgende beeld.

Terrein	Aantal zittingen 2016	Aantal zittingen 2015	Aantal zittingen 2014
Gevangeniswezen	56 (waarvan 48 op het beklagterrein en 8 op het medische terrein)	55 (waarvan 47 op het beklagterrein en 8 op het medische terrein)	54 (waarvan 46 op het beklagterrein en 8 op het medische terrein)
Tbs	23	24	23
Jeugd	10	9	8
Adoptie	1	4	3
Totaal	90	92	88

Doorlooptijden schorsingszaken

Naast de beroepschriften verdient nog een andere categorie bijzondere aandacht: de zogenoemde schorsingszaken.

In totaal werden in 2016 1191 schorsingsverzoeken ontvangen. In 2015 waren dat er 1130. Op de terreinen gevangeniswezen en jeugd steeg het aantal zaken, terwijl op het tbs-terrein sprake was van een daling. Dit laat zich, uitgesplitst naar gevangeniswezen, tbs en jeugd, als volgt in een tabel vertalen.

	2016	2015	2014	2013	2012
Gevangeniswezen	1021	939	1099	833	741
Tbs	137	172	293	208	108
Jeugd	33	19	20	17	11
Totaal	1191	1130	1412	1058	860

De gemiddelde doorlooptijd van de schorsingsverzoeken bedroeg in 2016 2,7 dagen. In 2015 was dat 2,8 dagen. Vermeldenswaard is nog dat het schorsingsproces vrijwel geheel digitaal verloopt. Het indienen van een schorsingsverzoek en de verdere interactie daarover vindt plaats via schorsingen@rsj.nl. Dit werkt een vlotte afdoening van de schorsingszaken in de hand.

Doorlooptijden en aantallen overige zaken

Onder de 'overige zaken' worden alle brieven verstaan die bij het secretariaat van de RSJ binnenkomen waarin een individueel (juridisch) probleem wordt aangesneden, maar die niet als een beroepschrift of schorsingsverzoek in behandeling kunnen worden genomen. Er wordt onderscheiden naar vier typen 'overige zaken':

- e. doorzending beklagcommissie;
- f. doorzending selectiefunctionaris;
- g. doorzending hoofd medische dienst/medisch adviseur
- h. restcategorie.

Doorzending beklagcommissie

In deze situatie heeft de justitiabele zich direct tot de RSJ gewend, terwijl hij zijn klacht eerst bij de beklagcommissie had moeten neerleggen. De brieven zijn ter verdere behandeling doorgestuurd naar de beklagcommissie en de betreffende justitiabelen zijn hierover geïnformeerd.

Doorzending selectiefunctionaris

In deze situatie heeft de gedetineerde zich direct tot de RSJ gewend, terwijl hij

- zijn verzoek tot overplaatsing niet tot de RSJ had moeten richten maar tot de selectiefunctionaris of
- tegen de genomen selectiebeslissing eerst bezwaar had moeten maken bij de selectiefunctionaris.

De brieven zijn ter verdere behandeling doorgestuurd naar de selectiefunctionaris en de betreffende gedetineerden zijn hierover geïnformeerd.

Doorzending hoofd medische dienst/medisch adviseur

In deze situatie heeft de gedetineerde zich direct tot de RSJ gewend, terwijl hij zijn klacht eerst ter bemiddeling aan het hoofd van de medische dienst c.q. de medisch adviseur bij het ministerie van Veiligheid en Justitie had moeten voorleggen. De brieven zijn ter bemiddeling doorgestuurd

naar het hoofd van de medisch dienst c.q. de medisch adviseur en de gedetineerden zijn hierover geïnformeerd.

Restcategorie

Naast de drie hoofdcategorieën bestaat er nog een restcategorie. Deze categorie betreft zaken waarin rijp en groen door elkaar zit. Het kan gaan om een aan de RSJ gericht gratieverzoek, een verzoek om opheffing van de voorlopige hechtenis, etc. In deze gevallen zijn de brieven zo mogelijk doorgestuurd naar de wel bevoegde instantie dan wel is de briefschrijver geïnformeerd over de stappen die hij zelf kan ondernemen.

De volgende tabel laat zien hoeveel zaken er in de genoemde categorieën zijn afgedaan in 2016, afgezet tegen de afdoening van dit type zaken in 2015, 2014, 2013 en 2012.

Categorie	2016	2015	2014	2013	2012
Doorzending beklagcommissie	187	241	291	241	201
Doorzending selectiefunctionaris	42	48	44	42	46
Doorzending hoofd medische dienst/medisch adviseur	32	35	45	41	42
Overig	274	260	326	295	339
Totaal	535	584	706	619	628

Als streefnorm is afgesproken om de brieven in de eerste drie categorieën binnen twee weken naar de juiste instantie door te sturen. Bij de laatste categorie is het streven erop gericht de briefschrijver binnen vier weken te antwoorden. In 2016 is het eerste in 53% van de gevallen gelukt en het tweede in 73% van de gevallen.

Productieoverzicht 2016 totaal

Soort beroep	stand per 1-1-2016		ingekomen		afgedaan		stand per 1-1-17	
	hoofdzaak	schorsing	hoofdzaak	schorsing	hoofdzaak	schorsing	hoofdzaak	schorsing
Pbw	535	1	2064	1021	2097	1020	502	2
Bvt	182	3	374	137	445	140	111	0
Bjj	19	0	178	32	178	32	19	0
Wjz	2	0	3	1	5	1	0	0
Overig	16	0	543	0	535	0	24	0
Totaal	754	4	3162	1191	3260	1193	656	2

Penitentiaire beginselenwet

Soort beroep	stand per 1-1-2016		ingekomen		afgedaan		stand per 1-1-17	
	hoofdzaak	schorsing	hoofdzaak	schorsing	hoofdzaak	schorsing	hoofdzaak	schorsing
Beklag	440	1	1384	882	1415	881	409	2
(over)plaatsing	71	0	450	129	462	129	59	0
verlof/strafonderbreking	12	0	166	10	160	10	18	0
Medisch	12	0	64	0	60	0	16	0
Totaal	535	1	2064	1021	2097	1020	502	2

Beginselenwet verpleging terbeschikkinggestelden

Soort beroep	stand per 1-1-2016		ingekomen		afgedaan		stand per 1-1-17	
	hoofdzaak	schorsing	hoofdzaak	schorsing	hoofdzaak	schorsing	hoofdzaak	schorsing
Beklag	157	3	308	130	379	133	88	0
(over)plaatsing	21	0	53	7	55	7	17	0
Passantentermijn	0	0	0	0	0	0	0	0
Overig	4	0	13	0	11	0	6	0
Totaal	182	3	374	137	445	140	111	0

Beginzellenwet justitiële jeugdinrichtingen

Soort beroep	stand per 1-1-2016		ingekomen		afgedaan		stand per 1-1-17	
	hoofdzaak	schorsing	hoofdzaak	schorsing	hoofdzaak	schorsing	hoofdzaak	schorsing
Beklag	16	0	151	26	153	26	14	0
(over)plaatsing wachtermijn	2	0	25	6	22	6	5	0
Medisch	0	0	1	0	1	0	0	0
(proef)verlof/ onderbreking jeugddetentie	1	0	1	0	2	0	0	0
Totaal	19	0	178	32	178	32	19	0

Wet op de jeugdzorg

stand per 1-1-2016		ingekomen		afgedaan		stand per 1-1-17	
hoofdzaak	schorsing	hoofdzaak	schorsing	hoofdzaak	schorsing	hoofdzaak	schorsing
2	0	3	1	5	1	0	0

Overige zaken

	stand per 1-1-2016	ingekomen	afgedaan	stand per 1-1-2017
Doorzending beklagcommissie	4	189	187	6
Doorzending selectiefunctionaris	0	38	42	1
Doorzending hoofd medische dienst/medisch adviseur	2	35	32	0
Overig	10	281	274	17
Totaal	16	543	535	24

Advisering Wet opneming buitenlandse kinderen ter adoptie

stand per 1-1-2016	ingekomen	afgedaan	stand per 1-1-2017
0	1	1	0

OVERIGE TAKEN EN ACTIVITEITEN

INSTELLINGSWET RSJ

De nieuwe Instellingswet is op 1 juli 2015 in werking getreden. Deze wet bevat drie belangrijke veranderingen:

- een scheiding van de taken advisering en rechtspraak;
- een explicitering van toetsingsgronden in de beginselenwetten;
- het mogelijk maken van cassatie in het belang der wet tegen uitspraken van de beroepscommissie.

Van de nieuwe mogelijkheid tot cassatie is in 2016 geen gebruik gemaakt.

Scheiding van de taken advisering en rechtspraak

Per 1 januari 2016 zijn de drie secties (gevangeniswezen, tbs en jeugd) opgeheven en werkt de Raad met een Afdeling rechtspraak en een Afdeling advisering in de nieuwe organisatorische structuur. De wetgever heeft er bewust voor gekozen om de adviserende en rechtsprekende taken in de uitvoering te scheiden, maar in één Raad te (blijven) combineren. De Raad vindt het van groot belang ook in de nieuwe situatie de inhoudelijke samenhang te handhaven en te blijven verbinden. Dit doet de Raad bijvoorbeeld door kenniskringen, waaraan leden van beide afdelingen deelnemen (paragraaf 3.3, [klik hier](#)) en het organiseren van plenaire vergaderingen en congressen (paragraaf 3.5, [klik hier](#)) waar leden van beide afdelingen elkaar kunnen ontmoeten. Ook leggen gemengde commissies werkbezoeken af aan inrichtingen en instellingen.

Voor meer informatie over de instellingswet, [klik hier](#).

MISSIEDOCUMENT

In 2016 heeft er een herijking plaatsgevonden van de missie, visie en identiteit van de Raad. Dit heeft geleid tot een algemeen kaderstellend document dat, afhankelijk van ontwikkelingen in de eigen organisatie, in de keten en in de politiek-bestuurlijke omgeving van de Raad kan worden aangepast.

In het missiedocument worden de visie en de missie van de Raad kernachtig omschreven:

"De RSJ ziet door advies en rechtspraak toe op een humane en rechtvaardige toepassing van sancties en jeugdbeschermingsmaatregelen.

De RSJ streeft naar naleving van de fundamentele rechten van degenen die in het kader van sancties en jeugdbeschermingsmaatregelen aan de zorg van de overheid zijn toevertrouwd. De beginselen van goede bejegening vormen daarbij een leidraad. De RSJ houdt daarnaast rekening met de belangen van de slachtoffers en de veiligheid van de samenleving."

In het document worden vijf centrale waarden onderkend voor het werk van de Raad: onafhankelijk, deskundig, transparant, voortvarend en samenwerkend. Ook de hoofdtaken van de Raad, adviseren en rechtspreken, worden aan de hand van deze waarden nader beschreven.

Klik hier voor het document.

KENNISKRINGEN

Met de scheiding van taken tussen rechtspraak en advisering en het behoud van een organisatie is het van belang om de inhoudelijke samenhang te behouden. Leden van de afdelingen rechtspraak en advisering komen elkaar minder tegen waardoor bundeling en uitwisseling van kennis en expertise van belang is en bijdraagt aan de kwaliteit van de Raad. Om die bundeling en uitwisseling te bevorderen, worden kenniskringen georganiseerd. Tijdens een kenniskringbijeenkomst staat een thema centraal, ingeleid door een raadslid of een extern iemand. In 2016 is een bijeenkomst gehouden rond het thema terrorisme en radicalisering. Voor 2017 zijn bijeenkomsten voorzien rond de kennisdomeinen Gevangeniswezen, Forensische Zorg, Jeugd en Reclassering (incl. sociaal domein).

WERKBEZOEKEN

In 2016 zijn vijftien werkbezoeken georganiseerd aan inrichtingen en instellingen. Deze werkbezoeken, waarbij gesproken wordt met medewerkers, directie, commissies van toezicht en gedetineerden, dienen om contact te houden met de praktijk en om signalen voor mogelijke adviesonderwerpen op te vangen. Daarnaast dragen deze werkbezoeken bij aan de algemene deskundigheidsbevordering van leden van beide afdelingen en medewerkers op voor de Raad relevante domeinen.

CONGRES

Op 13 oktober 2016 heeft de Raad zijn tweejaarlijkse congres georganiseerd. Met meer dan 300 deelnemers heeft het congres veel belangstelling getrokken.

Het thema van dit jaar is 'Aansluiting gemist, een succesvolle terugkeer van personen in de samenleving vraagt om systemen die naadloos op elkaar aansluiten'.

Doel van het congres is medewerkers van gemeenten, uitvoerende organisaties, ministeries, wetenschap en maatschappelijke organisaties met elkaar in contact te brengen en met hen het gesprek aan te gaan.

Tijdens het congres zijn presentaties gegeven en interactieve workshops gehouden over de problemen waar justitiabelen, 'verwarde personen' en jeugdigen in de Jeugdzorg mee te maken krijgen wanneer zij van het ene systeem (gevangeniswezen – tbs – reclassering – of de samenleving) overgaan naar een ander systeem, of juist niet kunnen overgaan.

Voor meer informatie over het congres klik hier.

NATIONAAL PREVENTIE MECHANISME (NPM)

De Raad is lid van het toezichthoudend en adviserend netwerk van organisaties in Nederland (NPM), die vanuit hun eigen verantwoordelijkheid toezicht houden en adviseren of de Nederlandse overheid gedetineerden, patiënten en bewoners van inrichtingen en instellingen menswaardig behandelt. Het NPM is een instrument van het VN antifolterverdrag van 2010.

De Raad heeft er als lid van het NPM regelmatig voor gepleit dat het NPM netwerk meer moet zijn dan de som der delen. De staatssecretaris van Veiligheid en Justitie heeft in september 2016 in reactie op een rapport van een VN sub comité (SPT) over het functioneren van het Nederlandse NPM netwerk aangegeven dat hij geen voorstander is van een NPM netwerk als eigen entiteit. Dit is voor de Raad reden geweest om te besluiten zijn werkzaamheden niet meer onder de noemer van het NPM netwerk te continueren of daartoe verantwoording af te leggen.

Voor meer informatie klik op: [NPM](#).

DIGITALISERING

In 2015 is gestart met het inrichten van een nieuw digitaal informatiesysteem. In 2016 zijn de werkzaamheden voortgezet. Uitgangspunt is een zaakgericht werksysteem waarvan alle processen (rechtspraak, advisering en ondersteuning) van de RSJ integraal deel uitmaken. Het digitaal samenwerken van de medewerkers van het secretariaat en de leden van de Raad is daarbij een belangrijke vernieuwing.

Nu wordt nog door de afdeling rechtspraak gebruik gemaakt van het primaire systeem Berber. Dit systeem is "end-of-life". Dat maakt de noodzaak van een nieuw informatiesysteem groot.

FINANCIËN

	Budgettair kader	Uitputting
X1000	4118	4051

De uitputting van de budgetten van de RSJ is grotendeels volgens prognose verlopen. Het grootste deel (ongeveer € 3.000.000) betrof personeelskosten. De verdere verdeling is globaal genomen € 600.000 voor kosten raadsleden (vacatiegelden, reiskosten, huur, vergaderlocaties) en € 518.000 voor materiële kosten (ICT, huisvesting).

ZIEKTEVERZUIM

Het ziekteverzuim in 2016 bedroeg 5,4% (2015: 4,2%, 2014: 2,3%, 2013: 2,8%), hetgeen boven de zogenoemde Verbaannorm van 4,0% ligt. In 2016 was sprake van langdurig ziekteverzuim van twee medewerkers.

KLACHTENREGELING EN WRAKINGSVERZOEKEN

Een voormalig tbs-verIn 2016 is één klacht ontvangen in het kader van de Klachtenregeling RSJ. Een voormalig tbs-verpleegde klaagde over de wijze waarop hij ter zitting van de beroepscommissie door een Raadslid was bejegend en over het niet in behandeling nemen van een klacht tegen een tbs-inrichting. Het is uiteindelijk niet tot een inhoudelijke beoordeling van de klacht gekomen, omdat de Raad er als gevolg van het handelen van betrokkene ervan is uitgegaan dat hij geen belang meer hecht aan een beoordeling van zijn klacht.

Ingevolge de Instellingswet 2015 kan een beroepscommissie van de Afdeling rechtspraak dan wel een lid van de beroepscommissie worden gewraakt. In 2016 zijn vier verzoeken om wraking ontvangen. Deze verzoeken werden steeds afgewezen.

PERSONELE MUTATIES

Nieuwe raadsleden

mr. dr. W.F. Korthals Altes
mr. M. Iedema
mr. M. Soffers
mr. J.W. Wabeke
drs. F.H. Candel
mw.drs. M.J. Selnick Marzullo
mr. G.P. van de Beek
mr.dr. S. Meijer
drs. R.J.H.M Kievitsbosch
mr. D. van Putten
mr.drs. J.P. Meesters
dr. J.M. Harte
mr.drs. M. Jeltes
prof.dr.mr. T. Liefwaard
drs. P. Abell
drs. K.M.P.A.M. Habryka
drs. P.J.M. van Puffelen

Herbenoemde raadsleden

U.P. Burke
mr. R.M. Maanicus
drs. J.E. Wouda
J.G.A. van den Brand
mr. M.J.C. Koens
mr. J.M.L. Niederer
drs. H. Heddema

mr. J.A.M. de Wit
prof.dr. A.M. van Kalmthout
prof.dr. P.H. van der Laan
drs. R.K. Boelens
mr. S.B. de Pauw Gerlings -
Döhrn
mr. E. Lucas
prof.dr. H.G. van de Bunt
drs. M.R. Daniel MPM
dr. J.J. Kole
drs. W.A.Th. Bos

Vertrokken raadsleden

mr. G.L.M. Urbanus
mr. G.M. Mohanlal
prof.dr.mr. M.E. Kalverboer
mr.dr. U. van de Pol

Nieuwe medewerkers secretariaat

Mw. Z. El-Jallouli
Dhr. J.L.T.D.D. Agterberg
Mw. J. van Dijk
Mw. M. Lourijsen

Stagiaires secretariaat

Mw. A. Zinbi

Mw. T.S.D. Grot
Dhr. A.J.G.S.M. Lie Kom Chong
Mw. L.L. Heikens
Mw. D.S. van Doorne
Dhr. P. de Vries
Mw. Y.L.F. Schuren
Mw. A. Ahabri
Mw. B. Kahraman
Mw. L. van Hofwegen
Mw. L.S. Rietdijk
Mw. S. Safo
Mw. S. Genc